

EL PRESTIGI DE LA UNIVERSITAT D'OXFORD A LES LLETRES I LA FILOLOGIA CLÀSSICA HISPÀNIQUES.

NOTES PER A UNA HISTÒRIA

J. Closa Farrés

*Oxford... whispering from her towers
the last enchantment of the Middle Ages...*

Matthew Arnold

Si l'any 1510 el cardenal Ximenes de Cisneros defensava la llengua grega com a font i origen de la llengua llatina i de totes les ciències del seu temps¹, dos segles més tard el seu prestigi secular encara continuava permanent, però s'evidenciaven clars indicis d'un desconeixement progressiu més o menys creixent.

D'aquesta manera, un fet particular de la valoració de la llengua grega al llarg del segle XVIII pot ésser, tal vegada, la importància donada al seu coneixement per part d'uns escriptors² i la seva validesa i significació

¹ Archivo Histórico Nacional. Universidad de Alcalá, *Const.* II., 1510, fol. 46 vº: «*lingua greca fons est et origo latine lingue et aliarum scientiarum*», citado por J. LOPEZ RUEDA. *Helenistas Españoles del siglo XVI*. Madrid, CSIC, 1973, p. 18.

² Cfr. JAMES BOSWELL. *La Vida del Doctor Samuel Johnson* (Trad. A. Dorra), Buenos Aires, 1949, p. 60: «*El sábado... el Doctor Johnson y yo tomamos un remero en las escaleras del Temple y salimos para Greenwich. Le pregunté si creía realmente que el conocimiento del latín y del griego era un requisito esencial para una buena educación. JOHNSON: "Sin duda alguna: pues los que los conocen, tienen una gran ventaja sobre los que no los conocen..."*. Y, sin embargo —dije yo—, *la gente marcha por el mundo muy bien y lleva adelante los negocios de la vida, sin cultura. JOHNSON: "Bien, señor, eso puede ser cierto en casos donde la cultura no puede, posiblemente, ser de ninguna utilidad: por ejemplo, este muchacho remero nos lleva tan bien sin cultura, como si pudiera cantar la canción de Orfeo..."*. Entonces preguntó al muchacho: «*¿Qué darías por saber lo que son los argonautas?*» «*Señor —respondió— daría lo que tengo*». Johnson quedó encantado de la respuesta y le dimos el doble del precio. El Dr. Johnson se volvió luego a mí: «*Señor, el deseo de saber es el sentimiento natural de la humanidad, y todo ser humano, cuya mente no esté viciada, estará pronto a dar lo que tenga por adquirir saber...*».

per les novelles generacions, gairebé immediates³. Dins aquesta tendència cal situar la menció del personatge desconexedor de la llengua grega o la problemàtica del seu estudi, enaltit per uns⁴ i criticat pels altres⁵.

Com a reacció a aquesta darrera realitat, cal, possiblement, interpretar l'orientació dels estudiosos hispànics del segle XVIII en direcció a les universitats angleses d'Oxford i Cambridge, com llurs models de centres d'ensenyament superior i humanístic, on hom conservava les millors tradicions en l'estudi dels escriptors clàssics de l'antigor.

³ Cfr. OLIVER GOLDSMITH, *El vicario de Wakefield*, Trad. de E. Gascó. Madrid, 1972: «Gano diez mil florines anuales y como buen apetito sin necesidad de saber griego». Cfr. per contrast, *ibidem*, cap. I, p. 12: «Mi hijo mayor, Jorge, se educó en Oxford, porque lo destiné a las letras...». La crítica d'un coneixement limitat a les llengües clàssiques, com a símbol de la ciència, i sense cap lligam amb la vida, es troba a les pàgines de Thackeray. Cfr. WILLIAM MAKEPEACE THACKERAY, *The Memoirs of Barry Lyndon, Esq.*, Harmondsworth, 1975, cap. I pp. 25-26: «... So six weeks 'was all the schooling I ever got. And I say this to let parents know the value of it; for though I have met more learned bookworms in the world, especially a great hulking, clumsy, blear-eyed old doctor, whom they called Johson... yet I presty soon silenced him in an argument (at Buston's Coffee-house), and in that, and in poetry, and what I call natural philosophy, or the science of life, and in riding, music, leaping, the samill-sword, the knowledge of a horse, or a main od cocks, and the manners of an accomplished gentleman and a man of fashion... Sir, said I to Mr. Johnson, on the occasion I allude to he was accompanied by a Mr. Buswell of Scotland, and I was presented to the club by a Mr. Goldsmith, a countryman of my own, — 'Sir', said I, in reply to the schoolmaster's great thundering quotation in Greek, you fancy you know a great deal more than me, because you quote your Aristotle and your Pluto. but can you tell me which horse win at Epsom Downs next week? — Can you run six miles without breathing? — Can you shoot the ace of sapes ten times without missing? If so, talk about Aristotle and Pluto to me».

La menció del Dr. Johnson (1709-1784) a aquesta obra publicada l'any 1852 és molt interessant com a mostra de respecte i fama de la seva singular figura, que es troba al fons de tota l'anècdota, i que ressalta a la resposta del Dr. Johnson al seu amic i la seva reacció. Cfr. THACKERAY, *op. cit.*, *ibid.*: «'D'ye know who ye 're speaking to?' roared out the Scotch gentleman, Mr. Buswell, at this. "Hold your tongue, Mr. Boswell", said the old schoolmaster. "I had no right to brag of my Greek to the gentleman, and he has answered me very well". Doctor', says I, looking waggishly at him, "do you know ever a rhyme for Aristotle?"'. "Port, if you please", says Mr. Goldsmith, laughing. And we had six rhymes for Aristotle before we left the coffee-house that evening...».

⁴ G. MAYANS I SISCAR, *Epistolario*, vol. I, *Mayans i los médicos*. Transcripción, notas y estudio de V. PESET LLORCA. València, Publicaciones del Excmo. Ayuntamiento de Oliva, 1972, pp. 110-111: Carta 100. Mayans a Piquer, 21, noviembre de 1750: «Para que Vm. experimente el gusto con que le sirvo, embió la Gramática Griega del P. Gerónimo Dutari (1671-1717), que es la más graciosa que ai en su género... Este metodo es bueno aviendo maestros; como también el de Fr. Sánchez de las Brozas, el del Maestro Gonzalo Correas, pero sin la viva voz de cada uno, no sirven tanto. Si Vm. pudiese lograr que se halanse en Madrid la Gramática de la Lengua Griega de Frai Martin del Castillo o la de Pedro Simón Abril, sería grande cosa, porque una i otra facilitan la lectura... Pero si Vm. quiere que le

De fet, cal recordar també que les universitats angleses havien estat sempre els models tradicionals per a les universitats hispàniques. Així, Oxford és mencionada al mateix temps per la Universitat de París, com a exemples a seguir per la Universitat de València en una part dels seus ensenyaments, segons declaren els documents⁶ de la seva fundació l'any 1412. Per la seva part, hom pot descobrir una obra del famós humanista

diga lo que siento, me atreveré a decirlo como buen amigo. Aprenda Vm. el abecedario i las abreviaturas en cualquier Gramática, i a leer un poco, i compre un diccionario para ver tal qual voz griega, que no entienda en los autores latinos que las citan, i no se canse más. Porque Vm., entre tantas ocupaciones, no puede aplicarse tanto en la lengua griega que la entienda con tanta perfección como los que mejor han traducido los escritores griegos de Medicina más clásicos. Y assi, compre Vm. las mejores traducciones, i creame que sino D. Manuel Martí, nadie ha sabido ni sabe griego en España de cuantos hemos conocido i conocemos. Luego que sepa Vm. leer quatro palabras, dirán que Vm. es un Comendador Griego, o un Pedro Juan Nuñez, que en mi opinión ha sido el que más ha sabido en España de esta lengua que San Agustín no se atrevió a aprender, diciendo Ophis me terruit, esto es, la culebra, que eso significa ophis, que era uno de los nominativos de dicha lengua... » Cfr. también MAYANS I SISCAR, Epistolario, Carta 177, Mayans a A. Capdevila, 15, diciembre de 1768, p. 214: «En quanto a la lengua griega... Vm. crea que en España, después que faltó D. Manuel Martí no ai quien la sepa. Si con dificultad hallara Vm. tres o quatro que sepan Latín ¿Cómo han de saber griego? A nadie crea Vm. en este asunto. La mayor dificultad de esta lengua consiste en aprender las Declinaciones i Conjugaciones, trabajo propio de los niños. Después para quien tiene conocimiento de las partes de la oración, basta cualquier gramática, como la de Cienardo, que tiene Vm. o la de P. Juan Nuñez, que es eruditísimo, o la del Brocense, que es una de las más breves, o la de P. Simón Abril, que es más clara, o la de Gonzalo Correas, que también es breve o la que es inferior a todas, pero más fácil de hallar, para Vm. más útil, la de Frai Martin del Castillo, porque es tan pueril (digámoslo así) que no necesita de una voz de maestro, i que es lo que Vm. ha menester, porque no le hallará en España. Una vez que Vm. sepa las declinaciones i conjugaciones i algunos pocos preceptos, desde luego aplíquese Vm. a leer traducciones que en una página tengan el griego i en la de enfrente el latín; i sean los libros de asuntos que Vm. entienda bien, o de libros sencillísimos, no poetas, que tienen perturbada la colocación i son demasíadamente metafóricos, excepto Aristófanes, que es el Terencio de los griegos. El mejor diccionario, en quanto a la plenitud de la lengua, es el de Scapula, si bien es difícil de manejar. El Testamento Nuevo traducido en latín es buen libro porque es de asuntos inteligibles. Vm. no se ponga en la cabeza ser gran griego, porque esto pide insigne librería, que no se puede tener en España i veinte o treinta años de estudio, sino leer corrientemente i procurar entender esta lengua con un Diccionario al lado».

⁵ Cfr. MAYANS I SISCAR, Epistolario: Carta 177, Mayans a Capdevila, 15, diciembre de 1760, p. 214: «Pero tenga Vm. por tema de los delirios de Feijoo la preferencia de la lengua francesa a la griega».¹

⁶ J. VILLANUEVA, *Viage literario a las Iglesias de España*, vol. II, Madrid, 1, p. 187, Apéndice núm. VII: Copia de los capítulos para el régimen del nuevo Estudio General que se estableció en Valencia el año 1412: «Item, quod quolibet anno legat aliquem librum de logica in quo sunt compilatae et utiliter memoriae logicae secundum quod istis temporibus communiter pertractantur per magistros Parisiis et Oxoniae».

i merge Thomas Linacer⁷, format a Oxford i mestre d'Erasme i de Sir Thomas More, a la llista de llibres d'humanitats de lectura obligada a les aules de la Universitat de Barcelona⁸, l'any 1550.

També la Universitat de Salamanca apareix ja des dels seus inicis sota la influència de la universitat anglesa, representada per les figures del *Magister Ricardos* i *Magister Rundolphus*⁹, fins a l'any 1771, en què es menciona el model de «*las Universidades de Alemania*», en lloc de les fonts tradicionals¹⁰.

Tanmateix, però, havent quedat molt llunyans els dies de l'ensenyament del famós humanista Joan Lluís Vives¹¹ a la cort reial d'Anglaterra

⁷ Cfr. THE ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *A Dictionary of Sciences, Literature and General Information*. Cambridge, At The University Press, 1911¹¹, vol. XVI, pp. 701-702, s. v. *Thomas Linacre*: «...He was one of the first Englishmen who studied Greek in Italy. Among his pupils was one —Erasmus— whose name, would suffice to preserve the memory of his instructor in Greek, and others of note in letters and politics such as Sir Thomas More, Prince Arthur and Queen Mary... Colet, Grocyn, William Lilye and other eminent scholars where his intimate friends, and he was esteemed by a still wider circle of literary correspondents in all parts of Europe». Cfr. també R. PFEIFFER. *History of Classical Scholarship from 1300 to 1850*. Oxford, Clarendon Press, 1976; Sir J. E. SANDYS. *History of Classical Scholarship*. New York-Londres; R. WEISS. *Un allievo Inglese del Poliziano: Thomas Linacre, a Il Poliziano e il suo tempo. Atti del IV Convegno Internaz. di Studi sul Rinascimento*, 1957, pp. 231-236.

⁸ J. PUIGGARI, «Plan de Estudios de la Universidad de Barcelona. Año 1550», a *Revista Histórica Latina*. I.3. 1874, pp. 17-19.

⁹ Cfr. M. GÓMEZ MORENO. *Catálogo Monumental de España. Provincia de Salamanca*. Madrid, 1967, pp. 229 ss: *Universidad Literaria*, vol. I, pp. 153-174. La presència de figures formades a les universitats angleses i més tard vinculats a les universitats hispàniques és un fenomen cultural general. Així, cal recordar també la personalitat de Joannes Linconensis, deixeble de Guillem d'Ockam, a la Universitat de València. Cfr. LEÓN ESTEBAN, *Juan Lorenzo Palmireno. Humanista y Pedagogo, Perficit*, 1976, p. 77.

¹⁰ Cfr. «Plan General de Estudios dirigido a la Universidad de Salamanca el Real y Supremo Consejo de Castilla. Año de 1771», a G. M. ADDY. *The Enlightenment in the University of Salamanca*. Duke University Press, 1966, p. 347.: «*Todo Catedrático de cualquier Facultad que sea, debe hacer, como queda dicho a sus Discípulos en el día después de San Lucas, una Oración Inaugural en que les dé a entender por mayor la materia que hace el objeto de su Cathedra, su importancia, el método que observará en su explicación, y el que los Discípulos deberán tener en su Estudio. Estas oraciones que han de recitarse desde la Cathedra en lengua latina, se han de reveer antes por el Cathedrático de Rhetorica, que advertirá y anotará cualquier defecto que halle en la pureza del latin. o en el artificio de la oración. Y firmadas después por el Cathedrático que la dixo, y por el de Rhetorica, se deberán colocar y guardar en la Biblioteca de la Universidad, permitiéndose la impresión al Autor o a cualquier impresor, o persona que quiera hacerla de su cuenta por la utilidad que de su publicación resultará, y se estila en las Universidades de Alemania, y antiguamente en las de España.*»

¹¹ FOSTER WATSON, «The Spanish Element in Luis Vives», a *Arxius de l'Institut de Ciències*, Any II. I. Institut d'Estudis Catalans, 1913, pp. 7-47, esp. p. 40. Foster Watson re-

com a preceptor de la princesa Maria, filla d'Enric VIII i de Caterina d'Aragó, i de la seva docència al Col·legi del Corpus Christi de la Universitat d'Oxford; i també havent restat en el record la presència posterior d'estudiants d'origen anglès i irlandès a les aules de la Universitat de Salamanca¹², com a resultat de les lluites religioses en llur país nadiu, els escriptors i erudits hispànics setcentistes continuaven considerant les universitats angleses com llurs models educatius i humanístics, almenys en l'àmbit concret dels estudis de llengües antigues i llengües clàssiques, i fins i tot alguna figura hispana apareix col·laborant a les edicions clàssiques d'Oxford.

Si el famós autor de la no menys famosa obra *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*, Sir Edward Gibbon¹³, a la seva pròpia *Autobiografia* es fa ressò de l'interès creixent a les aules universitàries d'Oxford per les llengües no clàssiques, però sí antigues, gràcies als estudis de Pollock i Ockley, aquesta mateixa tendència resta després viva i es relaciona amb l'estudi dels antics textos bíblics.

D'aquesta manera, el segle XVIII aporta dins aquest darrer àmbit l'edició monumental de l'Antic Testament segons la versió dels Setanta, realitzada per Sir Robert Holmes, on col·labora el jesuïta tortosí Joaquim Pla. Pla¹⁴, nascut a la comarca de Tarragona, es presenta com una

corda, a més de Joan Lluís Vives, la presència a la Universitat d'Oxford d'altres il·lustres professors com Rodrigo Guerrero, Antonio de Corro, Cipriano de Valera, Pedro de Soto, o Joan de Villagarcía, i també la de Bartolomé de Miranda, o la de Alfonso de Castro a Londres, durant el regnat de la reina Maria, filla de Catalina d'Aragó. Cfr. també per a una visió general, C.E. MALLETT, *History of the University of Oxford*, New York, 1924; IAN MORRIS, *The Oxford Book of Oxford*, Oxford University Press, 1978. Cal recordar també que algunes de les cartes de Joan Lluís Vives apareixen datades a Oxford. Cfr. JUAN LUIS VIVES, *Epistolario*, Edición preparada por J. Jiménez Delgado, Madrid, Editora Nacional, 1978; *Epist.* 64, *Vives a Miranda* (Oxford, junio, 1523), pp. 319-321; *Epist.* 66, *Vives a Catalina, Reina de Inglaterra* (Oxford, 7 de octubre de 1523), pp. 324-25; *Ep.* 67: *Vives a Cranevelt*, (Oxford, 1523), pp. 326-330; *Epist.* 68, *Vives a Pate*, (Oxford, 1523), p. 331; *Epist.* 69, *Vives al Cardenal Wolsey* (Oxford, 1523), pp. 332-36; *Epist.* 70, *Vives a Luis de Flandes*, (Oxford, 1523), pp. 337-39; *Epist.* 71, *Vives a Linacre* (Oxford, 1523), p. 339; *Epist.* 73, *Vives a Cranevelt*, (Oxford, 1524), pp. 341-45; *Epist.* 74-75, *Vives a Gonzalo Tamayo*, (Oxford, 1523-24), pp. 346-49; *Epist.* 77, *Vives a Gilberto Cognato*, (Oxford, 1524), pp. 355-56; *Epist.* 92, *Vives a Claymond* (Oxford, 1524), pág. 390; *Epist.* 93, *Vives a Cranevelt*, (Oxford, 1525), pp. 391-93; *Epist.* 95, *Vives a Enrique VIII*, (Oxford, 1525), pp. 396-400; *Epist.* 97, *Vives a Hector Decamio* (Oxford, 1525), pág. 403.

¹² Cfr. J. CLOSA FARRÉS, «Latín medieval y Latín humanístico en los documentos de estudiantes irlandeses e ingleses de la Universidad de Salamanca en el siglo XVI» a *Universitas Tarraconensis*, II, 1977-80, pp. 3-14.

¹³ Sir Edward GIBBON, *Autobiografía*, trad. de A. Dorta, Buenos Aires, 1949, p. 42.

¹⁴ Cfr. M. BATLLORI, *La cultura hispanoitaliana de los jesuitas expulsos. Españoles*

de les figures més brillants entre el gran nombre de religiosos del mateix ordre religiós, expulsats dels dominis de la Corona i refugiats a les terres d'Itàlia, on el trobem com a director de la secció oriental de la Biblioteca Universitària de Ferrara, després com a professor de Caldeu a la Universitat de Bolonya (1794-1797), i més tard com a Director de la Biblioteca Barberini de Roma, des de l'any 1801.

Cal recordar també, en una dimensió més literària, però, per aquesta raó, en un nivell de difusió més gran entre els lectors erudits i populars, com el prestigi tradicional i secular de la Universitat d'Oxford, model de les universitats angleses, apareix també, com era natural, a les pàgines de la novel·la del mateix segle.

L'obra més famosa en aquest aspecte és, sens dubte, la *Historia del famoso predicador Fray Gerundio de Campazas*, escrita pel també jesuïta P. José de Isla. L'autor, imitant clarament un recurs literari ja present a les pàgines del seu model Miguel de Cervantes¹⁵, amb la seva *Historia del famoso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, i amb la mateixa finalitat d'emparar-se de les possibles crítiques que podia despertar la seva obra, la presenta com una traducció d'un text antic; tanmateix, però, per contrast amb Cervantes, la seva narració serà tan sols una traducció lliure i una recreació portada a terme per un enginyós rodamon, fal·làcia que només li descobrirà l'autor de la història i, en el darrer capítol, «un profesor de la Universidad de Oxford», expert en llengües antigues, a qui, per atzar, consulta entorn el manuscrit original i la seva «fidel» traducció¹⁶. De fet, el petit detall de la menció de la figura del professor oxonià pot semblar trivial en una primera lectura de l'obra, però és molt significatiu de la ben merescuda fama de les universitats angleses, per llur dedicació merèdica i humanística a les llengües antigues.

També és molt significatiu que, fins i tot, D.G. Mayans i Siscar,

Hispano-Americanos, Filipinos. 1767-1814. Madrid, 1966, p. 405; *Documentos. Bolonia. Archivo di Stato. Assunteria de Studio*, núm. 4. «I letterati di Oxford, direttori e suprintendenti alla nuova edizione del Vecchio Testamento greco, consultano l'abbe (Joaquim) Pla intorno i codici manoscritti dei Settanta». Cfr. també, p. 392: «Las colaciones de J. Pla están en los Mss. Holmes 14.26 y 34 de la Bodleian Library, Oxford». M. Batllori ha dedicat dos estudis a aquesta figura: «Dos Hebraistas catalanes, amigos de Gian Bernardo de Rossi: Gallissà i Pla», *Sefarad*, I, 1941, 255-276; *Id.*, «Joaquín Pla, profesor de Caldeo en Bolonia», *Sefarad*, 4, 1944, 99-118. Referent a la Universitat de Cervera, bressol de l'humanisme català setcentista, vegeu I. CASANOVAS. *Finesstras y la Universidad de Cervera*. Barcelona, 1953; A. FOLCH. *L'Universitat de Cervera*. Barcelona.

¹⁵ M. de CERVANTES. *Historia del Ingenioso Hidalgo D. Quijote de la Mancha*, Primera parte, cap. IX.

¹⁶ P. JOSÉ de ISLA, *Historia del famoso predicador Fray Gerundio de Campazas*, ed. B.A.E., vol. XV. Madrid, 1945, p. 253.

trobant-se a la recerca d'una edició del *Itinerari de Benjamí de Tudela*, reeditat pel famós humanista hispànic Arias Montano, lliurarà la seva petició a un llibreter d'origen espanyol, però establert a la ciutat de Londres¹⁷.

Un altre testimoni —de fet són innombrables en aquest aspecte— de gran interès és l'adquisició d'una biblioteca hispana: en aquest cas, la del Deán Martí, famós hel·lenista i erudit amic de D.G. Mayans i Siscar, per un llibreter anglès¹⁸.

En aquell moment, les grans universitats angleses i les llibreries i llurs llibreters acollits a l'obra protectora del seu renom, com a difusors de les seves edicions i estudis, arribaren a tenir un gran prestigi entre els filòlegs i estudiosos hispànics¹⁹.

Per trist contrast, l'estat creixent de decadència dels grans monestirs catalans dels inicis del segle XIX, com a conseqüència de la desamortització, no deixaven de despertar l'angoixa entre els viatgers europeus a la penín-

17 V. PESET, *Gregori Mayans i la cultura de la Il·lustració*. Barcelona-València, 1975.

18 MAYANS I SISCAR, *Correspondència*. Cfr. també L. GIL, «El Deán Martí», a *Tres grandes humanistas españoles*. Madrid, 1975.

19 Cal recordar també, com a contrast, que al llarg de l'anomenat 'Siglo de Oro' de les lletres hispaniques, els grans humanistes hispànics, a més de la visió i admiració tradicional per Ramon Llull, eren recordats, llegits i citats a les obres angleses. Cfr., a títol d'exemple, ROBERT BURTON, *Anatomía de la melancolía*. Trad. A. Portnoy. Buenos Aires, 1947, pp. 57-58: «...lares, genios, faunos, sátiros, driadas y hamadriadas, hadas, etc... cuanto más frecuentan el trato de los hombres tanto mayores daños les causan... Jeroni Pau, en su descripción de la ciudad de Barcino (nombre cartaginés de la actual Barcelona), refiere que era común ver a esos espíritus juntos a la misma, en las cercanías de las fuentes y colinas». *Id.*, *ibid.*, p. 61: «En los desiertos del Asia son frecuentes los espejismos en que aparecen espíritus errantes... Jeroni Pau, en su obra sobre las montañas de España, describe un monte de Cantabria (mons sterilis et nivosus) donde suelen verse espectros semejantes...» La menció de Jeroni Pau per l'escriptor anglès R. Burton, educat a Oxford, no és estranya, si es té en compte l'elogi que li dedica P. MIQUEL CARBONELL, *De viris illustribus suae tempestatis: «Jeroni (Pau) concixedor entre els primers de les lletres llatines i gregues: dedicat i molt entès a interpretar les coses de l'antigor, així com també donat a l'estudi de les humanitats»*. Entorn a la seva obra, cfr. J.M.ª CASAS HOMS, *Barcino de Jeroni Pau, Historia de Barcelona fins al segle XV*. Barcelona, Fundació F. Blasi Vallespinosa, 1957. Robert Burton recorda en el seu escrit també a J. Lluís Vives, cfr. *ibid.* p. 48: «Lavater dice que muchos no creen en los espectros por no haberlos visto con los propios ojos... aquellos suelen ser vistos y oídos con frecuencia, manteniendo conversaciones familiares con las personas, como nos lo asegura Luis Vives...»; *ibid.*, pp. 116-117: «Con pleno fundamento afirma Platon que todos los males del cuerpo proceden del alma... Filóstrato asegura que en rigor no es el cuerpo el que puede corromperse, sino el alma. Luis Vives sostiene que las perturbaciones de ésta provienen de la ignorancia y la imprudencia...»; *ibid.*, p. 117: «(Luis) Vives compara las pasiones con los vientos marinos. Unos son suaves, pero otros tempestuosos, hacen zozobrar los buques...»

la, i és interessant de recordar les reflexions d'Herbert Henry George, tercer Comte de Carnarvon, qui proposava la seva adequació com a centres docents seguint el model d'Oxford i Cambridge²⁰.

A desgrat de molts d'altres possibles testimonis literaris o documentals, el fet evident és la presència d'aquest esperit de la universitat anglesa com a model espiritual, tant pel que fa a les edicions dels clàssics grecs o llatins, com a l'aspecte més general d'una determinada visió i orientació de l'ensenyament, present a figures singulars de la història de la universitat hispànica noucentista, i paral·lelament a la Institución Libre de Enseñanza²¹.

La presència o menció d'obres editades per la universitat d'Oxford o de Cambridge, a més d'altres universitats angleses a les biblioteques hispanes²² o a les edicions hispanes dels clàssics grecs i llatins, és tal vegada un dels testimonis més eloqüents i clarificadors de la importància i profunditat d'aquest prestigi, que es concedeix des dels segles de l'Humanisme i el Renaixement a les seves edicions crítiques i comentades, les quals esdevenen una de les grans tradicions culturals europees, encara que de vegades oblidada, presents, tanmateix, però, gairebé sempre a l'àmbit dels estudis clàssics peninsulars.

20 Conde de CARNAVON, *Viajes por la Península Ibérica*. Trad. J. Pardo. Madrid, col. Temas de España, 1967, pp. 107-108: «La confiscación de las propiedades del clero... fue, a mi modo de ver, desacertada... las comunidades religiosas hubieran debido ser preservadas y habrían sido utilísimas, pues reformadas y extendiendo su esfera de acción, habrían podido ser semejantes a nuestras Universidades de Oxford i Cambridge...»

21 M.ª D. GÓMEZ MOLLEDA, *Los reformadores de la España contemporánea*. Madrid, 1966. V. CACHO VIU, *La Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 1962.

22 Aquesta presència està molt condicionada per diferents factors determinants, com poden ésser l'interès dominant a la formació d'una determinada biblioteca, o el marc històric d'uns segles d'antagonisme religiós entre les nacions. Així, a títol d'exemple, els textos d'una biblioteca ministerial de l'Estat són completament diferents dels que es poden trobar a les biblioteques generals. Cfr. M. SANTIAGO RODRIGUEZ-C. del CASTILLO BRAVO, *Obras antiguas impresas. Siglos XVI, XVII y XVIII de la Biblioteca del Ministerio de Asuntos Exteriores*. Madrid, 1972, que recull tres obres d'interès filològic, i editades a Oxford o Cambridge, com són núm. 9 *Suidae Lexicon graeco et latine... Versionem latinam Aem. Porti... Indices... auctorum et rerum L. Kusterus*. Cantabrigiae, Typis Academicis, 1705; núm. 138 F. JUNII... *Etymologicum Anglicanum...* ed. E. Lye. Oxonii Ex Theatro Sheldoniano, 1743, o núm. 201, T. RUTHERFORTH, *Institutes of Natural Law, being the substance of a course of lectures on Grotius «De Iure Belli et Pacis», read in St. John's College*. Cambridge, *Ibid.* I. Bentham, 1754-1756, per contrast amb altres textos d'interès més específicament diplomàtic. Cfr. SANTIAGO RODRÍGUEZ-CASTILLO BRAVO, núm. 147: WILLIAM SMITH, *A Natural History of Newis and the rest of the English Leeward Charibe Islands in America...* Cambridge, Bentham, 1745; núm. 271: *Proceedings and Debats of the House of Commons in 1620 and 1621*. Oxford, Clarendon Press, 1766; o, núm. 466, WILLIAM

BLACKSTONE. *Commentaries on the Laws of England*. 8 th. ed., Oxford, Clarendon Press, 1788. Per contrast, falta tota referència a edicions incunables anglesos a la Biblioteca Universitària de Barcelona, o en el catàleg d'antigues biblioteques conventuals, més tard incorporades a la mencionada biblioteca barcelonina, en tant que les referències a edicions angleses dels clàssics són bastant recents. Cfr. A. BLANQUEZ, *Incunables de la Biblioteca Universitària de Barcelona*. Barcelona, Universidad de Barcelona, 1945; M.ª J. ARNALL JUAN, *Los manuscritos incunables e impresos de la Biblioteca del Convento de San José de Barcelona. (Carmelitas Descalzos)*. Barcelona, Universidad de Barcelona, 1975; *Id.*, *Los manuscritos e incunables del Convento de Carmelitas descalzos de San José existentes en la Biblioteca Universitària de Barcelona. Monte Carmelo*, 85, 1977, pp. 229-300. De forma general, el mateix fet de les dates tardanes de les edicions angleses dels clàssics grecs i llatins apareix a la *Biblioteca de Catalunya*.